

Píše Lena Dorn

(E*forum, 15. 01. 2020)

„Holanova popularita je pro někoho, kdo není Čechem, jen těžko pochopitelná,“ napsal Hans-Peter Riese do *Frankfurter Allgemeine Zeitung* v červnu 2006. V minulých letech se ale pro německé čtenáře stala mnohem lépe srozumitelnou. Od roku 2003 vychází první vydání Holanových děl mimo Českou republiku, kritická edice sebraných spisů **Vladimír Holan: *Gesammelte Werke* (Sebrané spisy)**, které vydávají **Urs Heftrich a Michael Špirit**. Řada je zamýšlena jako 14 svazků, které mají vyjít do roku 2029. Doposud vyšly svazky 1, 2, 6, 8, 9, 10 a 11, následující text se zaměřuje především na svazek 11 s názvem *Předposlední* [***Das Vorletzte. Gesammelte Werke / Band 11: Lyrik VIII: 1968-1971*** (Heidelberg: Winter, 2018)], v překladu Věry Koubové.

Svazek *Předposlední, Das Vorletzte*, obsahuje Holanovy pozdní básně, jejichž vydání se sám Holan, který zemřel v roce 1980, už nedožil. V doslovu píše Urs Heftrich o Holanových možnostech vydávat své knihy: „Jen zřídka musel některý z básníků snášet takové výkyvy přízně veřejnosti. Po druhé světové válce byl považován za jeden z vůdčích hlasů českého vzepětí proti nacismu, u stalinistů však upadl v nemilost a od svých čtenářů byl téměř kompletně odříznut až do roku 1963. Politické uvolnění v 60. letech ho pak vrátilo na vrchol slávy a dočkal se i veřejných poct: byl mu udělen titul národního umělce a byl navržen na Nobelovu cenu. Když tato vlna svobody po sovětské intervenci v roce 1968 opadla, uvízl nevyhnutelně ve víru zpětného proudu. Holan zažil postupné zavádění komunistické cenzury na vlastním díle. Vydání jeho poezie z let 1968 až 1971 se dožila už jen jeho vdova.“ (Urs Heftrich in: *Das Vorletzte*, s. 590-591) Poslední čtyři svazky Holanova souborného díla jsou počítány k jeho pozdnímu dílu (*Na sotnách* - německy nejspíš „In den letzten Zügen“, *Asklépiovi kohouta* - německy svazek 10 *Dem Asklepios einen Hahn*, *Předposlední* - německy svazek 11 *Das Vorletzte a Sbohem?* - německy nejspíš „Lebt wohl?“).

Pro kontextualizaci lze jen doporučit doslovy a komentáře vydavatelů, kteří k motivům a intertextuálním odkazům jednotlivých básní poskytují také velmi informativní poznámkový aparát, propojující i jednotlivé svazky mezi sebou. Nyní bych chtěla krátce pojednat o překladu samotném. Jak předstupuje před čtenáře?

Významu a způsobu překladu se lze přiblížit z různých stran. Překládat v takovém měřítku Holanovy texty znamená vzdát čest Holanovi jako překladateli poezie. Literární překlady si nelze z jeho díla odmyslet; vyzdvihovány bývají jeho (obzvláště početné) překlady R. M. Rilka, kterým bylo jeho dílo ovlivněno. *Slovník české literatury po roce 1945* vypočítává ještě mnohé další překlady z různých jazyků a století, například z děl autorů jako Nikolaus Lenau, Luis de Góngora y Argote, Michail

J. Lermontov, Nizámí Gandžaví, Charles Baudelaire, Jean de La Fontaine, Adam Mickiewicz, William Wordsworth a mnohých dalších.

Nadto: překlady jeho básní do cizích jazyků ovlivňovaly Holanův život a tvorbu. Podle Urse Heftricha hrály překlady roli i pro jeho materiální situaci, zejména v již zmíněných 70. letech: „Autor nominovaný na Nobelovu cenu, který třeba v Itálii bez potíží prodal 20 000 výtisků antologie s překlady své poezie, představoval pro aparátčíky české kultury riziko sám o sobě.“ (*Das Vorletzte*, s. 592). Mezi překladatelskými procesy vzniká vzájemné působení. Velká část překladů Holanových básní, které vyšly ve velkém počtu v 90. letech 20. století, pocházela právě z tohoto svazku. Je velkým přínosem, že jsou nyní německým čtenářům dány k dispozici v ucelené a dvoujazyčné podobě.

Čtenář může tedy texty číst v obou jazycích zároveň. To je výhodné především pro vědeckou práci a citaci kritického vydání. Jen málokdo však nakonec přečte ve svém volném čase všech 14 svazků od začátku do konce. Ovšem i pro laické čtenáře má konfrontace překladu s originálem svůj význam. I v případě, že čtenář nerozumí řeči originálu, bude jeho pohled sklouzávat tam a zpět, bude číst jednotlivá písmena a slova, neujde mu délka slok a veršů a originál se tím, že je materiálně přítomen, stane hmatatelnějším.

Překlady nových *Sebraných spisů* byly vyhotoveny různými překladateli a překladatelkami, v již vydaných svazcích to byli Reiner Kunze, Franz Wurm, Urs Heftrich, Viktoria Funk-Nešic a Věra Koubová. Různí překladatelé přitom dělají různá rozhodnutí a bylo by zajímavé i v tomto ohledu jednotlivé svazky porovnat.

Překlady sbírky *Předposlední* se vyznačují obsahovou přesností; zvukové obrazy - nebo rýmy, které se v tomto svazku již téměř nevyskytují, ustupují do pozadí. Zcela jinak zní Holanovo rané dílo; připomínám svazek 1 této edice, zde poslední sloka básně TOUHA, německy SEHNSUCHT, v překladu Urse Heftricha:

Ted' jak sval porcelánu nehybná a nemá,
zatímco nevraživě patříš na svůj luk,
jen o vítr měj péči sluchu tvého téma -
a potom plač, plač! Přísný nářek věří na souzvuk.

Und reglos, stumm, gleich einem Muskelstrang aus Porzellan,
siehst du den Bogen an und haßt ihn wie noch nie.
Doch nimm den Wind als Thema, hör auf ihn! und dann,
dann weine! Strenge Klage glaubt an Harmonie.

Překlady formálně redukovaných básní ze sbírky *Předposlední* se ke zvuku staví povětšinou rezervovaně.

Je to zeď mlýna a přilehlá
zeď stodoly, které z obou
dělají tvrz, až živočišnou
při sebeobraně... Tvrz...
Ale aby právě nepředvídané
nezůstávalo v pochybnostech,
vluzují se do ní po celá staletí
a až z jakési unáhlenosti
právě ti z milenců,
kteří se už nikdy neměli spatřit,
protože se nepoznávají...

Překlad Věra Koubová:

ZWEI MAUERN

Es sind die Mauer der Mühle und die anliegende
Mauer der Scheune, welche aus beiden
eine Festung machen, eine beinah tierische
bei der Selbstverteidigung... eine Festung...
Aber um gerade das Unvorhergesehene
nicht im Ungewissen zu lassen,
schleichen sich in sie, jahrhundertlang
und fast aus einer Art Überstürzung,
gerade diejenigen Liebenden ein,
denen bestimmt war, einander nie mehr zu sehen,
weil sie sich nicht wiedererkennen...

Zde se objevuje jeden z nejdůležitějších motivů celé sbírky, totiž zeď. V cca. 20 básních hraje téma zdi nějakou roli. Přitom případy, ve kterých je zeď nahlížena jako nebezpečná, jsou řídké a ač zeď v příkladu výše není popisována jako na spadnutí, přeci je tajuplným elementem, který umožňuje prostor vytvářet, nikoliv mu bránit. V jiné básni je „zeď, která vystavěla / samu sebe, a ... /... až bude třeba, / zhroutí se k nečekanému / přehlédnutí“ (s. 209) – „eine Mauer, die sich selber / baute, und ... / ... [die] falls erforderlich, / einstürzt, bis man sie unerwartet / übersieht“ (s. 291). Básně tohoto svazku jsou hutné a napěchované odkazy, jejich překlad proto klade důraz na náznaky a sémantickou preciznost. Na některých místech se přibližují občas zmiňované „temnotě“ Holanových textů (jak formuloval výše citovaný Hans-Peter Riese v roce 2006 ve *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, „jeho poezie je považována za temnou a těžko pochopitelnou. Nejen co se týká metafor a symbolů, ale i pro suverénní nedodržování těch nejjednodušších gramatických pravidel tam, kde se nechtějí podrobit lyrickým nárokům autora“), ačkoliv právě tento obraz se v novém vydání Holana vytříbil. V každém případě překlad umožňuje něco, co zde předtím nebylo: interpretaci každého textu, echo komplexnosti, ozvěnu. „Auf diese Weise fürchten wir

das Schicksal / und unterstützen die Triebe / durch ein Provozieren, das / auch die Überzeugung sein könnte, / es sei Ekstase, / und somit fügsam bis zur Heiligkeit..." (s. 403) – „Takto se bojíme osudu / a podporujeme pudy / s vyzývavostí, která / by mohla býti přesvědčením, / že je u vytržení, / a tedy povolná až k svatosti..." (s. 402).

Překlady z češtiny do němčiny to v „polysystému“ literatury v současné době mají těžké, jedná se o malý segment. Nestejná výchozí pozice bývá často považována za propast mezi „malou“ a „velkou“ literaturou, přičemž počet mluvčích není vždy rozhodující. To, zda je zájem velký nebo malý, závisí na mnoha společenských faktorech – a tím i na viditelnosti těch, kteří text čtou, mluví a píšou o něm a tím rozšiřují jeho dosah. V tomto ohledu platí: text musí být přístupný, aby se mohla vybudovat kritická čtenářská základna a další četba byla vůbec možná. Je proto žádoucí, aby vycházela další vydání. Překladaelé a překladatelky, vydavatelé a vydavatelky děl významných českých autorů a autorek budou mít stále co na práci.

Přeložila Silvie Jašková.

Vladimír Holan: *Das Vorletzte. Gesammelte Werke / Band 11: Lyrik VIII: 1968-1971*. Ed. Urs Heftrich und Michael Špirit. Heidelberg: Universitätsverlag Winter, 2018, 605 s.

www.ipsl.cz